

המתקת דינם של רוצחי ד"ר ישראל קסטנר

(מתוך יומן דוד בן-גוריון 1963)

מביאה שולמית עמיר-זרמי

1.1.63, יום ג'

- איסר¹ עורר גם ענין מנקס² הצעתו היא החלפה לא ל-15 שנה או [אלא] ל-10. הוא ילך לשייב³ שעליו לקחת אחריות (את יהושע כהן⁴ אנשי איסר שלחו לבית הסוהר לראות את אקשטיין⁵). איסר ממליץ בכל כוחותיו על חנינה. אני אמרתי שיש להתחשב עם משפחת קסטנר - אשתו ובתו - לא צריכים להנחית עליהם מכה מוסרית חדשה. אמר שיטיל על עמוס⁶ לשלוח אליהן איש שיסביר להן הענין. ביקשתי שעמוס ימסור לי דו"ח על השיחה אם הרגיעה אותן. כי לדעתי זוהי המגיעה העיקרית לחנינה. אם המשפחה לא תסבול - אין סיבה לא לתת חנינה, ביחוד אם אנשי לחי⁷ והרב שלהם⁸ יבטיחו שמגסק לא ישתולל אחרי צאתו לחופש.

1. איסר הראל, ראש המוסד המרכזי למודיעין ולביטחון וממונה על שירותי הביטחון מ-1952 עד מרס 1963.
2. יוסף מנקס, איש לחי ותיק שנעצר אחרי רצח הרוזן ברנאדוט אך נמלט ממעצרו. לאחר התפרקות לחי היה ממנהיגי מחתרת הקנאים הלאומית. נידון למאסר עולם כשותף לרצח ד"ר ישראל קסטנר.
3. שייב - ד"ר ישראל אלדד, אחד משלושת ראשי לחי.
4. חבר לחי וממייסדי קיבוץ שדה-בוקר. היה מידידיו הקרובים של בן-גוריון מאז הצטרפותו של האחרון לשדה-בוקר.
5. זאב אקשטיין, אף הוא חבר במחתרת הקנאים הלאומית. נידון למאסר עולם על רצח ד"ר ישראל קסטנר.
6. עמוס מגור, הממונה על שירותי בטחון הפנים.
7. אלדד ויהושע כהן.
8. הרב אריה לויין, היה רב האסירים היהודים בשנים האחרונות של השלטון הבריטי. אסירי ואסירות אצ"ל ולחי ראו בו את רבם.

10.1.63, יום ה'

9.30 - עמוס מנור על חנינה למנקס. סיפרתי לו על שיחתי עם יהושע כהן בענין זה. יש לי נימוק חזק בעד חנינה: כי מה חטאו שלושת ילדי מנקס ואשתו, וברור שהם טובלים קשה ממאסר אביהם. אבל מאידך אי אפשר להתעלם מהסבל הנוסף ששחרורו של מנקס יגרום למשפחת קסטנר. ולכן שאלתי את עמוס מה מצב אשתו ובתו של קסטנר. לדבריו הילדה מפגרת קצת בלימודים, ולפני ששלחו אותה לאנגליה, לפני שנים אחדות היתה במצב רוח של דכאון רב, והרבה שנים התביישה לצאת החוצה. לאשת קסטנר יש אחות נבונה והיא מבינה הצורך של שחרור מנקס. הוא [עמוס מנור] בימים הקרובים ידבר עם המשפחה. הוא סבור שפגישתי עם בתו של קסטנר ואולי גם עם אשתו עלול להשפיע עליהן. תשפיע עצם הפגישה. אמרתי לו שאעשה זאת, כי מעיק עלי גורל ילדי מנקס.

10 - עמוס מנור. שוחח עם אשת קסטנר ועם בתה. אחר־כך עם שתיהן. הבת קבלה זאת מיד, האם היססה קצת, אבל עמוס שכנע אותה. עמוס מציע שאראה שתיהן בבת אחת. אמרתי יש רק החשש מחופש של מנקס. עמוס סבור שאם יהושע כהן, אלדד (שייב) והרב לוי יערבו להתנהגות מנקס, זה כמעט מבטיח את הדבר. על הרב להשיב אותם כשעודו במאסר שישבע כי לא יעשה שום דבר בצאתו. עמוס מספר שקנת - ראש השופטים במשפט מנקס, חושש שמנקס יתקש בו. עמוס חושש קצת שיחשבו שהיה כאן לחץ פוליטי מאנשי חירות. זוהי לדעתי שטות.

22.2.63, יום ו'

9.25 - באו אלי אשת קסטנר ובתה לפי הזמנתי. דברתי אתה על שחרור מנקס ושני חברי⁹ מהמאסר, לפי המלצת עמוס מנור (שנוכח בפגישה). הבת לבה שלם לגמרי עם השחרור. האם לא מתנגדת - אבל לבה לא שלם. הבת בכיתה ז' של תיכון, רוצה ללמוד רפואה. היתה בתנועה המאוחדת, אבל לא מצאה בו [בה] תוכן ועברה לתנועת הנוער של השה"צ, שיש בה יותר חיים, אבל היא מתנגדת למפ"ם.¹⁰

25.2.63, יום ב'

9.00 - תפסתי במקרה הבוקר את יהושע כהן במשרד, כי רציתי להזמין אותו בענין שחרורו של מנקס וחבריו. הוא אשר שנתן¹¹ אמנם החליט לעזוב, והוא חושש שגם עודד ושולה¹² יעזבו אחריו. דיברתי אתו על מנקס ועל פגישתי עם אשת קסטנר

9. זאב אקשטיין ודן שמר.

10. השה"צ - השומר־הצעיר, תנועת הנוער שהיתה קשורה הדוקות במפלגת הפועלים המאוחדת (מפ"ם).

11. נתן סילבר, חבר קיבוץ שדה־בוקר.

12. עודד ושולה מווס, אף הם חברי שדה־בוקר.

ובתה. האחרונה מסכימה לשחרור מנקס, האשה לא מתנגדת. אמרתי לו שידבר עם הרב שעל שניהם לקחת על עצמם האחריות להתנהגותו של מנקס לאחר שחרורו. יהושע שאל אם שחרורו מובטח. טלפנתי במעמדו ליוסף¹³ וסיפרתי לו העניין. הוא לא קיבל חוות־דעתו של עמוס מנור, וסידרתי שהוא יקבל אותו היום. אין דעתו של יוסף נוחה מהשחרור, והוא רוצה לשלוח פסיכיאטר לבדוק את מנקס.

5.4.63

12.30 - עמוס מנור. על ענין אישי ועל ענין מנקס.

- - -

ועל ענין מנקס - דוב יוסף המליץ לפני הנשיא שיחליף העונש ל-18 שנה, זאת אומרת למעשה עוד 6 שנים (כי שלישי של 18 הוא שש, ו"א שעליו לשבת 12 שנה). 6 שנים הוא כבר יושב. אם כן ישארו לו עוד 6 שנים לשבת. אמרתי לו כי אראה את יהושע כהן ואברר מה מצבו של מנקס. גם אדבר עם שר המשפטים - ואני מוכן להמליץ שישהררו אותו לפני יום העצמאות.

8.5.62 [צ"ל: 8.5.63]

12.43 - יוסף - ראה את מנור, והוא מבין שנוצר מצב על-ידי יהושע כהן והרב לויין שמנקס יש לו יסוד לקוות שבקרוב יצא. הוא מוכן להציע 12 שנה במקום 18 ואפילו 10 - אם זה יסדר הענין. ביקשתי לדחות זה לשבוע. ברצוני לראות את יהושע לפני זה.

10.5.63

9.00 - יהושע.

הזמנתי אותו בענין מנקס.¹⁴ באה [לקיבוץ שדה־בוקר] משפחה מכנרת. זו השתקעה כבר. באו שתי משפחות אחת עם ילד בגיל הגן ומשפחה אחת מאילת. שאלתיו על הצעת יוסף שמאסרו יועמד על 12 שנים. אמר שזה לא משנה. עשר שנים

13. ד"ר דב יוסף, או שר המשפטים.

14. בספרו של איסר הראל רצח קסטנר הדברים מתוארים אחרת. לפי הראל, ד"ר אלדר וד"ר יוחנן באדר ערבו להתנהגותו הטובה של יוסף מנקס. הראל אינו מזכיר את יהושע כהן ואת הרב אריה לויין. כמו כן טוען הראל, שישראל אלדר עשה מאמץ עליון להשיג למנקס חנינה, והוא איננו מזכיר שהוא עצמו, איסר הראל, היה האיש אשר תבע מבן-גוריון להמתיק את דינו.

כן, כי עשר פירושו למעשה 6 שנים ושמונה חדשים וזה יסתיים בערך בנובמבר.¹⁵
אמרתי לו שביום א' אשוחח עם יוסף ואודיע לו אם הוא מסכים לכך או לא.

15. בסוף חודש מאי 1963, מיד לאחר השבעתו כנשיא, הפחית נשיא המדינה ולמן שזר מעונשם של דן שמר, ששוחזר מיד, ושל יוסף מנקס וזאב אקשטיין, ששותררו בנובמבר אותה שנה.